

*С. Ф. Марова,
д. держ. упр, доцент, Донецький державний університет управління
Л. С. Гречух,
асистент, Івано-Франківський національний медичний університет*

ПРО НЕОБХІДНІСТЬ УПРАВЛІННЯ ГРОМАДСЬКИМ ЗДОРОВ'ЯМ

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

На сучасному етапі розвитку суспільства суттєво заострилася проблема здоров'я людини. Грунтуючись на принципах комплексності й системності, деякі автори [1; 2] при вивченні категорії "здоров'я" вважають за доцільне застосування цього поняття не тільки до окремої людини, але й до об'єктів трьох рівнів інтеграції живих систем:

- індивіда;
- популяції;
- екосистеми.

Перший рівень — індивідуальний — формується як в умовах життєдіяльності людини в суспільстві і певній групі, так і на основі фізіологічних і психологічних особливостей індивіда, його особистого способу життя.

Здоров'я популяції (другий рівень) зумовлене специфікою діяльності даної групи людей (трудового колективу, сім'ї, безпосереднього оточення), всі члени якого піддаються однаковим впливам.

Третій рівень характеризує стан здоров'я населення загалом і являє собою цілісну систему, що визначається моральними, матеріальними, культурними відносинами й традиціями.

Причому кожен рівень повинен враховувати не тільки здоров'я людини або групи людей (незалежно від її розміру), але й взаємозв'язок здоров'я з умовами життєдіяльності.

Питанням визначення сутності поняття "здоров'я" займалися багато вітчизняних та зарубіжних дослідників. Слід виділити роботи Ю.П. Лісицина [3], А.Г. Щедрина [4], В.М. Сидорова [5] та інших науковців.

У той же час єдиного підходу до цього поняття та чинників, що на нього впливають, а тим більше ранжування впливу цих чинників, остаточно не визначено.

Тому метою статті обрано аналіз основних підходів до поняття "здоров'я".

ВИКЛАДАННЯ ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Витоки уявлень про здоров'я йдуть з глибини віків. Розуміння здоров'я як неперервної цінності й головного складника таких понять, як щастя, благополуччя, якість життя прослідковується із часів зародження людського суспільства до сьогодення. Але, незважаючи на важливість поняття "здоров'я", сформулювати однозначно його визначення сучасній науці ще не вдалось. Можливо, причину цьому слід шукати в багатогранності цього поняття. Зараз налічується понад 400 його визначень. Фахівці різних спеціальностей використовують різні підходи для пояснення і розкриття суті цієї категорії.

Найбільш поширеним є визначення, прийняте Всесвітньою організацією охорони здоров'я: "здоров'я —

це стан повного фізичного, психічного і соціального благополуччя індивіда, а не тільки відсутність хвороб і фізичних вад" [6]. Більшість дослідників, даючи визначення цього поняття, розглядають його як стан благополуччя [7], психосоматичний стан [8], стан гармонійної саморегуляції та динамічної рівноваги із середовищем [9], стан людини, в якому вона повноцінно виконує соціальні функції [10] тощо. Інші зосереджують увагу на тому, що здоров'я — це здатність пристосовуватись до середовища, протистояти зовнішнім і внутрішнім збуренням, хворобам [11]. Є підходи до здоров'я, які розглядають його як процес збереження й розвитку його соціально-природних функцій [11], як відношення біо-соціальної системи з приводу необхідності відновлення її сутнісних сил [5], як складну соціально-філософську категорію [12].

Очевидно, що здоров'я людини залежить від багатьох різноманітних чинників, проте, за експертною оцінкою Всесвітньої організації охорони здоров'я, стан здоров'я кожної людини залежить від чотирьох основних факторів: соціально-економічні та екологічні умови; стан системи охорони здоров'я; спадковість; умови та спосіб життя.

Але слід зазначити, що практично всі наведені визначення стосуються характеристики індивідуального здоров'я. Зважаючи на те, що здоров'я є найбільшою суспільною та особистою цінністю, яка значною мірою впливає на процеси і результати економічного, соціального і культурного розвитку країни, його показники є важливим критерієм сталого людського розвитку, а право громадянина на охорону здоров'я в цивілізованому світі визначене як одне з основних прав людини. Пріоритетним напрямом соціальної політики держави на сучасному етапі слід вважати діяльність, спрямовану на збереження і зміцнення здоров'я. Тобто тут вже постає питання не про здоров'я індивіда, а про здоров'я популяції, або громадське здоров'я. І в даному випадку одним з ключових чинників стає вплив зовнішніх тобто соціально-економічних та екологічних умов. Саме поняття громадського здоров'я в літературі зустрічається у зв'язку із соціальними основами життєдіяльності. Можна навести найбільш поширені визначення громадського здоров'я, що застосовуються в науковій та аналітичній літературі (табл. 1).

Можна наводити ще багато визначень цієї категорії, але основний висновок, що має бути зроблений, співпадає з думкою Ю.П. Лісицина: громадське здоров'я — не лише сукупність характеристик і ознак індивідуального здоров'я. Це інтегрований показник, що охоплює соціально-економічні риси життя суспільства.

Враховуючи той факт, що громадське здоров'я є чи

Таблиця 1. Найбільш поширені визначення громадського здоров'я

Визначення	Автор	Джерело
Громадське здоров'я – сукупне здоров'я групи людей чи всього населення, що характеризується медико-статистичними і демографічними показниками	Матрос Л.Г.	[13]
Система забезпечення профілактики захворювань, підвищення тривалості життя, зміцнення психічного й фізичного здоров'я шляхом сукупних дій населення, громадських організацій і системи профілактичних заходів медичних державних служб	ВООЗ	[6]
Громадське здоров'я – це соціально-демографічна категорія, що відображає здатність членів суспільства виконувати функції щодо подальшого його розвитку та вести спосіб життя, що забезпечує збереження, зміцнення та розвиток цієї здатності	Кудрявцева С.Н.	[10]
Інтеграція соціально-економічних рис, що робить його життєво необхідною частиною того соціального організму, яким є суспільство	Лісцин Ю.П.	[3]

не найголовнішим чинником національної безпеки будь-якої держави, воно потребує прискіпливої уваги з боку органів державного управління. Держава має впливати на стан громадського здоров'я, формуючи і реалізуючи державну, регіональну, місцеву політику охорони здоров'я, в тому числі регулюючи чинники, які впливають на здоров'я.

Виходячи з аналізу світових тенденцій, під управлінням громадським здоров'ям слід розуміти комплекс заходів державної інфраструктури за наступними напрямками:

- підтримка та розробка відповідних стратегій і створення інституційної структури для галузі охорони здоров'я, пропаганда ефективного впровадження аспектів, що відносяться до здоров'я, в соціальну, економічну і екологічну політику;

- надання стійкого характеру програмам зміцнення здоров'я та розвитку охорони здоров'я;

- створення моніторингових механізмів для спостереження за здоров'ям населення і середовищем існування, а також для проведення багатофакторних досліджень в системі "навколишнє середовище — здоров'я населення";

- сприяння здоровому способу життя та зменшення екологічних, соціальних та поведінкових чинників ризику для здоров'я людей;

- приведення у відповідність до потреб населення послуг, що дозволяють реалізовувати його зростаючу увагу до власного здоров'я;

- надання високоякісної, сучасної та доступної інформації населенню — з питань здоров'я та здорового способу життя, та уряду й особам, що формують політику, — для вироблення тактичних і стратегічних рішень в області зміцнення суспільного здоров'я, підвищення його потенціалу і ресурсів [14 — 16].

Отже, забезпечення громадського здоров'я можливе тільки шляхом проведення певних заходів — організаційних, фінансових, правових і суто медичних, що підтверджує складність цього явища і необхідність управління ним.

І, перш за все, держава має регулювати соціально-економічні та екологічні чинники, які є основними причинами негативних зрушень у стані громадського здоров'я жителів України.

Але серед багатьох чинників, що створюють умови формування громадського здоров'я і на які держава може і повинна впливати, поліпшуючи їх характеристики, є природні умови, які залишаються постійними. До таких відносять особливості біогеохімічних провінцій, що викликають ті чи інші зрушення в стані здоров'я. Раніше [17] нами вже розглядали ці питання на прикладі впливу йододefіциту на стан здоров'я населення регіонів, що характеризуються цими особливостями. Але в Україні цим питанням належної уваги з боку державних органів управління не надається. Вирішення ж їх вимагає міжвідомчої взаємодії. Мають бути обгрунто-

вані організаційні, економічні, фінансові питання, що сприятимуть покращенню стану громадського здоров'я.

ВИСНОВОК

Отже, питання здоров'я нації не можна покладати на плечі одного лише Міністерство охорони здоров'я України. Необхідно враховувати всю багатогранність цього питання і відповідно залучати до його вирішення різні інституції: Міністерство екології та природних ресурсів, Міністерство промисловості та соціальної політики тощо. Лише за умови прийняття спільних зусиль можна забезпечити підтримку населення і реалізувати завдання національної безпеки.

Література:

1. Желібо Е.П. Безпека життєдіяльності: навч. посіб. для студ. вищ. заклад. освіти України I—IV рівнів акредитації / Е.П. Желібо, Н.М. Заверуха, В.В. Зацарний; за ред. Е.П. Желібо. — К.: Каравела, 2003. — 326 с.
2. Охромий Г.В. Некоторые аспекты реинтеграции и адаптации жителей зон с экстремальной техногенной нагрузкой на примере Приднепровского региона / Г.В. Охромий // Запорожский медицинский журнал. — 2005. — № 5. — С. 173 — 177.
3. Лисцин Ю.П. Здоровье населения и современные теории медицины. — М.: Медицина, 1982. — 362 с. — С. 29.
4. Щедрина А.Г. Онтогенез и здоровья: Методологические аспекты. — Новосибирск: Наука, 1989. — 136 с.
5. Сидоров В. М. Здоров'я: від поняття і категорії до практики. — К.: Знання, 1991. — 32 с.
6. Здоровье для всех к 2000 году — глобальная стратегия // ВОЗ. Всемирная ассамблея здравоохранения. Сессия 34-я: Программа ВОЗ. — Женева, 1981. — С. 2 — 76.
7. Казначеев В.П. Экология человека. Основные проблемы. — М.: Наука, 1988. — 215 с. — С. 19—21.
8. Бунзен П.В., Дибнер Р.Д. Здоровье и массовый спорт: проблемы и пути решения // Теория и практики физ. культуры. — 1994. — № 5—6. — С. 6—12.
9. Царгородцев Г.И. Социально-гигиенические проблемы научно-технического прогресса // Диалектика в науках о природе и человеке: человек, общество и природа в век НТП. — М.: Наука, 1983. — С. 409—414.
10. Кудрявцева Е.Н. Здоровье человека: понятие и реальность // Общественные науки и здравоохранение. — М.: Наука, 1987. — С. 32—47.
11. Жаліло А., Солоненко І., Волос Б., Кунгурцев О., Мартинюк О., Солоненко Н. Охорона громадського здоров'я: управлінські аспекти. — Київ. — Видавництво УАДУ: 2001. — С. 10.
12. Капица П. А. Эксперимент, теория, практика. — М., 1981. — С. 115.
13. Матрос А.Г. Социальные аспекты проблемы здоровья. — М.: Наука. 1992. — С. 65—66.
14. Доклад о развитии человека за 2002 год // Углубление демократии в разобленном мире. — Нью-Йорк, 2002. — С. 277.
15. Доклад о состоянии здравоохранения в Европе. — 2002. — Региональная публикация №97. — С. 156.
16. Здоровье-21. Основы политики достижения здоровья для всех в Европейском регионе // Европейская серия по достижению здоровья для всех. — ВОЗ: Евробюро, 1999. — №6. — С. 310.
17. Марова С.Ф. Проблема йододefіциту на території західних регіонів України / С.Ф. Марова, Л.С. Гречух // Державні механізми управління природокористуванням: зб. наук. пр. / ДонДУУ; Донецьк: ДонДУУ, 2011. — Т.ХІІ. — С. 13—23. — (Державне управління; вип. 208).

Стаття надійшла до редакції 03.05.2012 р.